

ภาค 2
ความรับผิดชอบเพื่อละเมิด

บทที่ 1

หลักเกณฑ์ทั่วไปของความรับผิดเพื่อละเมิด

ดังได้กล่าวไว้แล้วว่ากฎหมายละเมิดได้กำหนดความรับผิดเพื่อละเมิดไว้เป็นสามกลุ่ม คือ

- ความรับผิดเพื่อละเมิดอันเกิดจากการกระทำของตนเอง
- ความรับผิดเพื่อละเมิดอันเกิดจากการกระทำของผู้อื่น
- ความรับผิดเพื่อละเมิดในความเสียหายอันทรัพย์ก่อให้เกิดขึ้น

ความรับผิดเพื่อละเมิดอันเกิดจากการกระทำของตนเอง ปรากฏอยู่ในบทบัญญัติมาตรา 420, 423, 428, และ 432 ซึ่งประกอบด้วยบทบัญญัติสองประเภทคือบททั่วไปและบทเฉพาะ บททั่วไปคือมาตรา 420 ซึ่งมีมาตราที่ต้องศึกษาประกอบบททั่วไปด้วยคือมาตรา 421 และ 422 บทเฉพาะคือมาตรา 423 และ 428 ซึ่งในส่วนของความรับผิดเพื่อละเมิดอันเกิดจากการกระทำของตนเองยังต้องศึกษาถึงบทบัญญัติในมาตรา 432 ควบคู่ไปด้วย

บททั่วไปเป็นบทบัญญัติที่ชี้ให้เห็นว่าการกระทำละเมิดคืออะไร มีลักษณะอย่างไร มาตราหลักคือมาตรา 420 ซึ่งเป็นแม่บทชี้ให้ทราบว่าการกระทำละเมิดเป็นอย่างไร ตัวอย่างเช่น นาย ก. ตีหัวหน้าข. ทำให้ นาย ข. ได้รับความเจ็บ เช่นนี้ย่อมนำมาตรา 420 มาวินิจฉัยได้ว่าการกระทำของนาย ก. เป็นละเมิดหรือไม่

บทเฉพาะคือมาตรา 423 เป็นบทเฉพาะเรื่องการละเมิดต่อชื่อเสียง เกียรติคุณ ทวงถามหาได้ และทางเจริญของบุคคลอื่น ตัวอย่างเช่น นาย ก. กล่าวใส่ความให้ร้าย นาย ข. ให้ นาย ก. ฟัง ทำให้นาย ข. เสียชื่อเสียง เกียรติคุณ เช่นนี้ การกระทำของนาย ก. จะเป็นละเมิดต่อชื่อเสียงของนาย ข. หรือไม่ ย่อมต้องนำมาตรา 423 มาวินิจฉัย บทเฉพาะอีกมาตราหนึ่งคือมาตรา 428 เป็นบทเฉพาะซึ่งเอาผิดกับบุคคลที่อยู่ในฐานะเป็นผู้ว่าจ้างเท่านั้น และเอาผิดเฉพาะกับกรณีที่ผู้ว่าจ้างเป็นผู้ผิดตามที่มาตรา 428 กำหนดไว้เท่านั้น

ส่วนมาตรา 432 จะนำมาปรับใช้ในกรณีที่มีบุคคลหลายคนกระทำละเมิด โดยมาตรานี้มีข้อกำหนดถึงลักษณะและผลของการกระทำละเมิดร่วมกัน กรณีที่มีปัญหาถกเถียงกันว่าใครเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายหรือปัญหาว่าผู้ใดในหลายคนนั้นควรจะต้องรับผิดชอบ และมีความรับผิดชอบอย่างไร จะต้องนำมาตรานี้มาพิจารณา

ในบางกรณีความเสียหายอันเกิดขึ้นจากการกระทำละเมิดนั้นอาจก่อให้เกิดความรับผิดชอบทางอาญารวมอยู่ด้วย ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องได้ทั้งคดีอาญาและคดีแพ่ง หากผู้เสียหายใช้สิทธิดังกล่าว อาจมีข้อถกเถียงกันว่าหากศาลในคดีอาญาได้พิพากษาลงโทษจำเลยหรือยกฟ้องโจทก์สำหรับความผิดนั้นแล้ว ศาลในคดีแพ่งจะพิจารณาดัดสินคดีอย่างไร มาตรา 424 จึงกำหนดให้การพิจารณาคดีละเมิดไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงผลของคำพิพากษาคดีอาญาว่าจะเป็นการใด ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์เดียวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 47 วรรคแรก

ความรับผิดเพื่อละเมิดอันเกิดจากการกระทำของบุคคลอื่น หลักทั่วไปมีอยู่ว่า “ He who breaks must pay ” ผู้ใดกระทำผิดผู้นั้นย่อมต้องรับผิดชอบในผลของการกระทำนั้น บุคคลอื่นซึ่งมิใช่ผู้เสียหายย่อมไม่ต้องรับผิดชอบ” แต่ในเรื่องของความรับผิดเพื่อละเมิดนั้น บุคคลที่มีได้มีส่วนก่อให้เกิดความเสียหายนั้นด้วย อาจต้องมีความรับผิดชอบร่วมกับผู้ทำละเมิดด้วยได้ หากบุคคลนั้นเป็นบุคคลที่กฎหมายกำหนดให้มีหน้าที่ดังกล่าว ตามที่ปรากฏอยู่ในมาตรา 425 ถึง 430 ความรับผิดในกรณีเช่นนี้จึงเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดให้บุคคลจำพวกหนึ่งต้องมาร่วมรับผิดชอบ โดยที่พวกเขา มิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำละเมิดด้วยเลยเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็โดยเหตุผลสองประการคือ

1. เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการทดแทนความเสียหายที่เขาได้รับ หลักการนี้มีขึ้นตามเจตนารมณ์ของกฎหมายละเมิดซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สภาพเดิมหรือให้เสียหายน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทั้งนี้เพราะหากไม่มีกฎหมายกำหนดความรับผิดเช่นนี้ไว้ ผู้เสียหายอาจจะเรียกร้องจากผู้ทำละเมิดไม่ได้เลย หรือเรียกได้ยาก เพราะผู้ทำละเมิดตามที่ระบุไว้ในมาตรา 425 ถึง 430 เป็นบุคคลที่อาจไม่มีความสามารถที่จะชดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายได้อย่างเพียงพอ กฎหมายจึงต้องหาบุคคลที่มีความสามารถในการชดใช้ให้มาร่วมรับผิดชอบกับผู้ทำละเมิด เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยความเสียหายที่ได้รับตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

2. ในแง่ของหน้าที่การงานและความสัมพันธ์ส่วนตัว กฎหมายเล็งเห็นว่างานที่ผู้ทำละเมิดจัดการอยู่นั้นเป็นงานที่เขาพึงต้องทำเพื่อให้งานลุล่วงไป ซึ่งอาจมีการปลั่งพลาดในการทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นได้บ้าง หากปล่อยให้เขาต้องรับผิดชอบในผลนั้นโดยลำพัง ทั้ง ๆ ที่เป็นการทำงานให้แก่ผู้อื่น ก็จะไม่ยุติธรรมสำหรับเขานัก ดังนั้นเมื่อเป็นการทำางานให้แก่ผู้ใด ก็สมควรที่จะให้ผู้นั้นมาร่วมรับผิดชอบในผลนั้นด้วย ดังสุภาษิตกฎหมายที่ว่า “*Qui facit per alium facit per se*” (ผู้ใดใช้ให้ผู้อื่นทำกิจการใดแทนคนถือว่าผู้นั้นทำกิจการเอง) ส่วนในแง่ของความสัมพันธ์ส่วนตัวกันนั้น กฎหมายมองว่าบุคคลสมควรจะต้องระมัดระวังมิให้เกิดความเสียหายจากผู้ที่ตนต้องดูแลอยู่ เช่น บุคคลตามมาตรา 429 และ 430 นั้น ผู้ไร้ความสามารถอาจมีการกระทำที่ไม่ระมัดระวังดังเช่นบุคคลธรรมดาทั่ว ๆ ไป ซึ่งอาจเกิดมีการกระทำอันทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายได้ง่าย และผู้ไร้ความสามารถนั้นก็ยังไม่สามารถที่จะชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้โดยลำพัง หากปล่อยให้เป็นอย่างนี้ ผู้เสียหายย่อมไม่ได้รับความเป็นธรรม อาจต้องรับเคราะห์นั้นไปแต่ผู้เดียว กฎหมายจึงต้องกำหนดให้ผู้ที่มีความสัมพันธ์กับผู้ไร้ความสามารถซึ่งละเลยหน้าที่ดังกล่าวและเกิดความเสียหายขึ้น ย่อมต้องร่วมรับผิดชอบกับผู้ไร้ความสามารถด้วย

มาตรา 425 เป็นมาตราแรกที่กำหนดให้บุคคลอื่นต้องมาร่วมรับผิดชอบกับผู้ละเมิด กล่าวคือ ให้นายจ้างต้องมาร่วมรับผิดชอบกับลูกจ้างซึ่งเป็นผู้ทำละเมิด บทบัญญัติต่อมาก็คือมาตรา 427 ซึ่งกำหนดให้ตัวการต้องร่วมรับผิดชอบกับตัวแทน อันเป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันทำนองเดียวกับการเป็นนายจ้าง-ลูกจ้าง ส่วนมาตรา 429 เป็นเรื่องบุคคลไร้ความสามารถมีการกระทำละเมิดจึงให้บิดามารดาหรือผู้อนุบาลร่วมรับผิดชอบด้วย และมาตรา 430 ก็ยังบัญญัติให้ครูบาอาจารย์ นายจ้าง หรือผู้รับดูแลต้องมาร่วมรับผิดชอบในผลละเมิดที่บุคคลไร้ความสามารถได้กระทำลงด้วย

มีข้อสังเกตว่า การที่บุคคลเหล่านั้นจะมีความรับผิดชอบตามมาตรา 425 ถึง 430 แล้วแต่กรณีนั้นจะต้องได้ความว่าเรามีได้มีส่วนร่วมในการกระทำละเมิดของผู้ทำละเมิดนั้นด้วย ถ้าหากว่าบุคคลเหล่านั้นมีส่วนเกี่ยวข้องในการทำละเมิดก็จะเป็นกรณีที่บุคคลเหล่านั้นมีความรับผิดชอบในฐานะเป็นผู้กระทำละเมิดร่วมกันตามมาตรา 432 เพราะความรับผิดชอบตามมาตรา 432 เป็นความรับผิดชอบเพื่อละเมิดอันเกิดจากการกระทำของตนเอง จึงมีความแตกต่างจากความรับผิดชอบในมาตรา 425-430 ซึ่งเป็นความรับผิดชอบเพื่อละเมิดอันเกิดจากการกระทำของผู้อื่น โดยที่ความรับผิดชอบตามมาตรา 432 นั้นเป็นความรับ

ผิดที่กำหนดขึ้นสำหรับบุคคลที่ร่วมกันกระทำละเมิดโดยไม่คำนึงว่าบุคคลเหล่านั้นจะมีความสัมพันธ์กับผู้ทำละเมิดด้วยกันนั้นในฐานะเช่นไร

ความรับผิดเพื่อละเมิดในกรณีที่ทรัพย์เป็นต้นเหตุให้เกิดความเสียหาย ความรับผิดในกรณีนี้เป็นความรับผิดที่กฎหมายบัญญัติขึ้นมาเพื่ออุดช่องว่างของบททั่วไปในเรื่องความรับผิดเพื่อละเมิด โดยมาตรา 433 ถึง 437 มาปรับใช้ ในกรณีที่ข้อเท็จจริงนั้นไม่ชัดเจนพอที่จะนำบททั่วไปในมาตรา 420 มาปรับใช้ได้ ก็จะเห็นได้ว่าไม่มีผู้ใดทำละเมิด ซึ่งทำให้ไม่สามารถหาบุคคลที่จะมารับผิดในความเสียหายนั้นได้ ดังนั้นเมื่อบุคคลใดได้รับความเสียหายโดยที่ทรัพย์เท่านั้นเป็นต้นเหตุให้เกิดความเสียหาย ผู้เสียหายก็จะไม่อาจเรียกร้องให้ผู้ใดรับผิดได้ จึงต้องมีการบัญญัติกฎหมายขึ้นเพื่อรองรับความเสียหายในทำนองนี้ เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายละเมิด โดยกฎหมายกำหนดให้บุคคลที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับทรัพย์ที่ก่อเหตุความเสียหายนั้นต้องรับผิด

ความรับผิดในกรณีนี้จึงเป็นความรับผิดโดยที่ผู้ต้องรับผิดมิได้กระทำความผิด แต่ต้องรับผิดเพราะมีความเสียหายอันเกิดจากทรัพย์ที่ตนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องในทางหนึ่งทางใดดังที่กฎหมายกำหนดไว้ ดังนั้นความรับผิดเพื่อละเมิดในกรณีนี้จึงเป็นความรับผิดที่ไม่ต้องพิจารณาถึงการกระทำของผู้ต้องรับผิดว่ามีการกระทำหรือไม่ หรือมีการจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่ เพราะกฎหมายไม่ได้กำหนดให้มีความรับผิดเพราะมีการกระทำ แต่ให้รับผิดเพราะมีความเสียหายอันเกิดจากทรัพย์ที่เขามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องอยู่

มาตรา 433 เป็นเรื่องที่มีความเสียหายอันเกิดจากสัตว์ มาตรา 434 ความเสียหายเกิดจากโรงเรือน สิ่งปลูกสร้าง ต้นไม้ หรือกอไผ่ กรณีที่มีของตกหล่นหรือทิ้งขว้างจากโรงเรือน ไปตกในที่อันมิควร และหาตัวบุคคลผู้ทำตกหล่นหรือทิ้งขว้างไม่ได้ มาตรา 436 กำหนดให้ผู้อยู่ในโรงเรือนต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น มาตรา 437 เป็นความเสียหายอันเกิดจากยานพาหนะที่เดินด้วยเครื่องจักรกลและทรัพย์อันตราย เป็นที่สังเกตได้ว่าตัวบทมาตรา 433 ถึง 437 นั้นมิได้ใช้คำว่าทรัพย์หรือสัตว์ทำละเมิดด้วย แต่ใช้คำว่าความเสียหายอันเกิดจากสัตว์หรือทรัพย์และกำหนดตัวผู้รับผิดในความเสียหายนั้น ทั้งนี้เพราะทรัพย์หรือสัตว์สิ่งของเหล่านั้นไม่รู้สำนึกในการกระทำจึงมีการกระทำไม่ได้ เมื่อไม่อาจถือว่าเป็นการกระทำตามกฎหมาย ก็ย่อมไม่อาจทำละเมิดได้

เหตุผลของการกำหนดตัวผู้รับผิดชอบไว้ในมาตรา 433 ถึง 437 ก็เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมาย ละเอียดเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายละเมิดที่ว่าต้องการเยียวยาความเสียหายให้ผู้เสียหายได้ รับการทดแทนให้กลับคืนสู่สภาพเดิมให้มากที่สุดเสมือนหนึ่งมิได้มีการละเมิดเลย หากไม่มี กฎหมายกำหนดถึงความรับผิดชอบเพื่อละเมิดในกรณีนี้แล้ว ผู้เสียหายก็จะต้องทนทุกข์รับกรรม ในความเสียหายนั้นแต่ผู้เดียว โดยไม่สามารถจะเรียกร้องจากใครได้เลย ทั้งนี้เพราะไม่ปรากฏว่ามีผู้ ใดทำละเมิดอันอาจเอาผิดกับบุคคลได้ในมาตรา 420

ความรับผิดชอบเพื่อละเมิดในกรณีนี้ จึงมีผู้กล่าวว่าเป็นเรื่อง “การกระทำคล้ายละเมิด” ซึ่ง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ถือว่าเป็นเรื่องละเมิด จึงได้บัญญัติไว้ในบรรพ 2 ลักษณะ 5 ว่า ด้วยละเมิด แต่ในทางคำราไม่ควรจะถือว่าเป็นการทำละเมิด²⁴

สุภาษิตกฎหมาย

QUI FACIT PER ALIUM FACIT PER SE

ผู้ใดใช้ให้ผู้อื่นทำกิจการใดแทนตนถือว่าผู้นั้นทำกิจการเอง

²⁴ หยุด แสงอุทัย. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. หน้า 241.